

De perfectione monachi

Περὶ τοῦ τέλειον εἶναι τὸν μοναχόν

Πέρυσί μοι προσήλθόν τινες αἰτοῦντες μοναστηρίοις ποιῆσαι λυσιτελεῖν τινά, ἀλλ' ἐμοὶ ὁ λόγος οὐκ ἦν ἐν σχολῇ, ὅτι συνειχόμεν ἄσθενείᾳ σώματος. Σιωπῶντι οὖν μοι γέγονε τὸ ἄλλος ἀπολογία· ὀρῶντες γὰρ τὴν ἐπίτασιν τῶν πόνων, ἐπέγνωσαν τῆς σιωπῆς τὴν αἰτίαν. Ὑπεμνήσθη οὖν ἀρτίως ὅτι καὶ ἀπὸ ἐτέρων μοναστηρίων διὰ τοῦτο αὐτὸ παραγεγόνασι. Τί οὖν χρή ποιῆσαι; Ἰδίως πρὸς τούτους, ἐτέρωθι δὲ πρὸς ἐκείνους εἶπω, ἢ ἐνὶ λόγῳ ποιήσω τὸ ἱκανὸν ἀμφοτέροις; Ἄλλ' αἰδοῦμαι διελθεῖν περὶ τῶν ἤδη κατωρθωμένων παρ' αὐτοῖς, ἵνα μὴ γένωμαι αὐτοκατάκριτος. Ἄτοπὸν ἐστὶ ἰδιώτην παιδεύειν σοφούς· καθὼς καὶ πένητα πλούσιον εἰς ἐσθίαισιν προτρέπεσθαι. Νηπιάζω γὰρ αὐτὸς τῇ φρονήσει, αὐτοὶ δὲ ταῖς προκοπαῖς θαυμάσιοι γεγόνασιν. Οὐχ οἱ λόγοι τὴν ἀλήθειαν συνιστῶσιν, ἢ ἀλήθεια δὲ τοὺς λόγους 376 βεβαιοῦν εἴωθεν. Οἶδα συνθεῖναι λόγους οὐ ψευδομένους, τρόπους δὲ ποικίλης ἀρετῆς δεῖξαί μοι οὐ πάρεστι. Τὸ ἔργον εἰκὼν ἀρετῆς γίνεται, ὁ δὲ λόγος σκιά τῆς εἰκόνης ἐστίν. Ἐν τῇ σκιά οὐδεὶς χαρακτήρ, μόνη δὲ φαντασία χαρακτῆρος ἐστίν. Τί οὖν; Αἰτηθέντες παραιτησόμεθα; Ἡ μὴ παράσχωμεν παρακληθέντες; Καὶ τίς ἡμῖν καρπὸς ὑπάρξειεν; Πολλοὶ καὶ τὴν ὑπακοὴν εἰς ἀρετῆς ποίησιν παρειλήφασιν· εἰ δὲ καὶ εἰς τὰ πράγματα ἀπίδωμεν, εὐρήσομεν δούλους δεσπόταις ἰδίοις δανείζοντας καὶ νέους πρεσβύταις συμβουλευοντας καὶ ἀναξίους μεγίστοις ἀνδράσι συνεργοῦντας εἶς τινα. Ὁ δῆμος ἐκ ποικίλων ἐστίν, καὶ ἡ δόξα μία γίνεται. Μείζων τῶν δοξαζόντων ὁ δοξαζόμενος, καὶ ἡ γενομένη μεσῖτις ἐν ἀμφοτέροις φαιδρύνεται. Ποιήσωμεν γυμνάσιον λόγων, ὡς ὁ στρατὸς μελέτην ἐπὶ ἄρχοντος. Μάθωσιν ὅτι λέγειν δυνάμεθα, τὸ ἔργον οὐκ ἔχοντες. Ἐν τούτῳ ἐπίγνωτε ἐν ἡμῖν χρήσιμον· ὅτι ἀλήθειαν ἐπιποθοῦντες κατηγοροῦμεν ἑαυτῶν. Λυποῦμαι μὴ ποιήσας τὸ ἔργον, ὃ παρεκλήθη, καὶ δέδοικα ποιῶν, μὴ ὡς ἀνάξιον ἀποβληθῆ. Ἄλλὰ διὰ τοῦτο παραι 377 τήσομαι; Οὐ δύναται ὁ ὑποκείμενος ἀντιστῆναι τοῖς διακρίνουσι. Πλείονα οἶδατε, ἀδελφοί, τῷ ἔργῳ διδάσκοντες· βραχέα ποθεῖτε μαθεῖν τῷ λόγῳ τερπόμενοι. Εἶπω καὶ πρὸς ὑμᾶς ὅτι ὁ καρπὸς βρωσὶς ἐστίν, οὐ τὰ φύλλα τὰ σκιάζοντα. Οἱ λόγοι ὡς φύλλα εἰσὶ, καὶ τὸ ἔργον ὡς ὁ καρπός. Βούλεσθε γινῶναι τοῦ ἔργου τὴν δύναμιν; Ἐκ τῆς βρώσεως· τὸ γὰρ φύλλον πλανᾷ δι' ὁμοιότητος. Ποιῶ τὸ ἱκανὸν ὑμῖν, εἰδὼς τὴν ταπεινοφροσύνην ὑμῶν. Γινώσκω τὴν ἐμὴν βραχύτητα καὶ θαυμάζω ὑμῶν τὴν ἐπιείκειαν. Εἶπω ὅτι ὑμέτερόν ἐστὶ τὸ εὖρεμα, ὅτι παρ' ὑμῖν φαιδρύνεται. Πένητές εἰσιν οἱ τὴν ἀλουργίδα τοῦ βασιλέως βαστάζοντες, καὶ ὅμως χρήζει τῶν εὐτελῶν. Οἱ ποιοῦντες τὸ βασιλικὸν διάδημα, πολλῶ τῆς χρήσεως εἰσὶν ἀνάξιοι, καὶ πλὴν ποιοῦσιν ὃ προστάσσονται. Οἶδα πῶς οἱ γεωργοὶ τὴν γῆν ἀνατέμνουσιν ἀροτῆρσι καὶ βουσίην, ἀλλὰ πρὸς τὸ ἔργον πολὺ εἰμὶ ἀφυέστερος. Πολλοὶ εἰσὶ τῷ ἔθει τὰ τῆς τέχνης εἰδότες ἀκριβῶς, καὶ τὸν περὶ αὐτῶν λόγον ἀποδοῦναι μὴ δυνάμενοι. Ἄλλοι διὰ συνηθείας προκόψαντες ἐξεῦρον 378 τέχνας, ἢ τὰς οὐσας κατεκόσμησαν. Οὕτως ὑμῖν κάγω περὶ τοῦ καθ' ὑμᾶς βίου λόγον ποιήσομαι, τὰ μὲν ἐξ ἔθους ἐκ τοῦ λέγειν εἰδὼς, τὰ δὲ καὶ ἐπιβάλλον τοῖς πόνοις χαριζόμενος. Ὁ τῶν μοναχῶν βίος Ἀγγέλοις ἔοικε, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν θείας λειτουργίας πεπλήρωται. Ἐχει τὴν ζωὴν τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος Θεῷ διακονοῦσαν, καὶ προκιχρᾷ ταύτην, ἵνα τὸν τόκον ζωὴν αἰώνιον ἀπολάβῃ. Δίδωσιν αὐτῷ εὐνοίαν καὶ κοινωνὸς γίνεται. Ἀντὶ τῶν παρόντων πόνων ἐλπίζει ἀπόληψιν ἀγαθῶν αἰδίων. Δανείζει τῇ πίστει τὰ ἐπίγεια καὶ ἀπολαμβάνει τὰ οὐράνια. Μόνον οἱ μοναχοὶ ἴσασιν ἐπὶ τῆς γῆς ἀγῶνος θείου κατάστασιν. Οἱ ναῦται ἐπὶ θαλάσσης πλέοντες ἀηδίας ὑφίστανται· αὐτοὶ ἐν ἡσυχίᾳ διάγοντες

κινδυνεύουσιν. Ὡς ἐκείνοις ἢ θάλασσα, τούτοις ἢ ἀερικὴ ἐνέργεια· ὡς ἐκείνους ἄνεμοι προκόπτειν κωλύουσιν, οὕτως οὗτοι ἐν τῷ ἀέρι μάχονται πρὸς τὰ ἐμποδῶν πνεύματα. Εἶπεν ὁ Ἀπόστολος περὶ ταύτης τῆς ἀθλήσεως καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ὠνόμασεν. Ἐψησφαλίσατο τὸν τόπον καλοῖς ἀλείμμασι καὶ τοὺς ἐπιχειροῦντας ἔπεισεν εἰδέναι τὴν κρυπτομένην ἔνεδραν. 379 Οὐχ ὀρώντες τοὺς ἀντιπάλους οἱ μοναχοὶ ἀγωνίζονται. Ποταποὶ οὖν εἶναι οἱ τοιοῦτοι ὀφείλουσιν; Οὐ παραιτοῦμαι εἰπεῖν ὃ ὑπέληφα· ὅτι προφήται τυγχάνουσι, τέχνην ἔχουσι πνευματικὴν, ἧς ἄπειρος ἢ σὰρξ ἐστίν· ἔργον ποιοῦσιν ἄδηλον, ὃ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ποιοῦντες βλέπουσιν· ἐμπορεύονται οὐκ ἐν οἷς ἀπολαύουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐλπίζομένοις τὸν πόνον ἐπιτείνουσιν· ὁδὸς αὐτοῖς ἢ ἔννοια, καὶ πέρασ ἢ συγκατάθεσις· ἀποδημοῦσιν εἰς οὐρανὸν καὶ μυρίαὶ ἱστορίαις περιπίπτουσι. Πολλοὶ κρυβέντες τὸν ἔφεδρον διέδρασαν· ἄλλοι οὐκ ἀντιστάντες ἐνίκησαν· ἔνιοι δὲ διὰ τὸν φόβον ὑπέστρεψαν· τινὲς δὲ καὶ ἀλόντες ἐπαίχθησαν· πολλοὶ δὲ καὶ ἀνηρέθησαν. Ὀλίγοι παντελῶς διαπορθμεύουσι καὶ σπάνιοι ἔμποροι ἐπάγονται τὴν ἀποδημίαν. Ὡσπερ ἐπὶ βαρβάροις τὴν ὁδὸν διδόντες, οὕτως ἐστὶ καὶ ἡ ὁδὸς τῶν μοναχῶν. Ἐπὶ δυσὶ λόγοις ποιοῦσι τὴν πραγματείαν· ἢ μεγάλην κερδαίνειν ἐλπίζοντες, ἐὰν κατορθώσωσιν, ἢ καὶ τὴν οὖσαν ὑπόστασιν ἀπολέσαι. Εἶδον ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπὶ ῥητοῖς θεάμασι θηρσὶν ἀγωνιζομένους τινάς· οὐδὲν ἔλαττον οἱ μοναχοὶ μεταχειρίζονται· ἢ γὰρ ἐπλούτησαν ἄφνω ἢ καὶ τοῦ ζῆν ἀπηλλάγησαν· καὶ ὁ 380 Ἀπόστολος δὲ Παῦλος τὸν βίον αὐτοῦ θέατρον ὠνόμασεν· ἵνα καὶ συστῆ ὁ λόγος ἡμῶν, ὅτι ἀγῶνα ὑφίστασθε, ὁ αὐτὸς καὶ στάδιον αὐτὸν προσηγόρευσε, καὶ πυκτεύειν ἑαυτὸν εἶρηκεν· ἐκ τῆς πυγμῆς σύνες τὸ στάδιον, καὶ ἐκ τῆς πάλης τὸν ἀγῶνα νόησον· ἐκ τῶν θεωρούντων νόησον ἐπὶ τίσιν ἔργοις ἐστὶν ὁ θεωρούμενος· Ἄγγελοι καὶ ἄνθρωποι θεωροῦσιν. Οὐκοῦν εἰκότως εἶπομεν, ὅτι Ἀγγέλοις ἔοικεν ὁ βίος τῶν μοναχῶν. Τίνα εἰσὶν ἃ θεωροῦσιν Ἄγγελοι, εἰ μὴ τὰς πράξεις τὰς ἀποκρύφους, τὰς παγίδας τὰς ἐπὶ σχήματος συντεθείσας, τοὺς δολεροὺς τρόπους, τὰς ἐπιθέσεις τὰς μεθοδικὰς, τὰς μηχανὰς τὰς ποικίλῳ τρόπῳ πλεκομένας τῶν δαιμόνων; Πῶς αὐτὰς παρατρέχουσι, θεωροῦσι· πῶς ὡς θῆρες ὑπεράλλονται· πῶς τοὺς ἀντιπάλους τροποῦνται· πῶς τοὺς ἄλλους ἐλέγχουσι· πῶς τοὺς ἐπιπλάστους φίλους ἀναιροῦσι. Ταῦτα θεωροῦσιν οἱ Ἄγγελοι. Ἄ δὲ θεωροῦσιν οἱ ἄνθρωποι, τίνα ἐστὶ; Πάντως ὅτι ἀνθρώπινα. Ἐπεγείρονται γὰρ κατ' αὐτῶν διωγμοί, λογισμοί, πτωχεῖαι, ἀπορίαι, νόσοι, ἀκαταστασίαι, κατηγορίαι, συκοφανταί, σκυβαλισμοί, καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. Πολὺν δύσκολος 381 ὁ βίος τῶν μοναχῶν. Ἀδιάφορος ἐὰν ἦ, παρακλέπτεται· ἐπειδὴ συμμιγείς ἐστίν, ὡς ὑδρομιγῆς οἶνος, ταχέως τρέπεται καὶ γενόμενος ὄξος, οὐ τίμιος, ἀλλ' εὐτελής ἐστίν· οὐ προσωφελής, ἀλλ' ἐπιβλαβής· οὐκ ἀπόλαυσιν παρέχων, ἀλλ' ἀηδίαν. Ὡς οἶνος ὀφείλει ὁ βίος ἡμῶν διαφυλάττεσθαι· μὴ ὡς ἔτυχε παριῶν, μὴ γελοίοις σχολάζειν, μὴ λόγοις πολλοῖς κἂν ὦσιν ἀκέραιοι, μὴ τρόποις συχνοῖς κἂν ὦσιν ἀφελεῖς, μὴ ὄψει διαφόροις κἂν τὴν ἡδονὴν μὴ ὑπομιμνήσκωσι, μὴ τῷ πλείονι κἂν δυσωπῶσιν οἱ συμπαρόντες, κἂν γὰρ μὴ ἀδικῆται ἐν τούτῳ γενόμενος, ἀλλὰ τοῦ κέρδους οὐκ ἀπολαύσειεν. Οἶδα ὀκνηροὺς πολλοὺς, ὅτι ἠσθένησαν, ἄλλους δὲ πονοῦντας, ὅτι ἐκτήσαντο ἀνάπαυσιν· οἱ δὲ μοχθοῦντες, οἱ καὶ ἀσθενοῦσι διὰ τὸν πόνον, ὑγιάναντες, καὶ τὸ κέρδος καὶ τὸν ἔπαινον περιφέρονται. Οὐ παρητήσατο ὁ Παῦλος τῆς σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν, καὶ ὁμῶς αὐτὸς ὠμολόγησεν ὅτι στέφανος αὐτῷ ὑπόκειται. Ὁ ὀκνήσας καμῆν, ἀναλγῆς μὲν ἐστίν, καὶ ἐν ἀνδρείοις ἰδιώτης κρίνεται· 382 οὗτός ἐστιν ὁ μὴ ἐπαγγειλάμενος τὸν μονήρη βίον· διὸ οὐκ ἔχει τί, οὐδὲ ὀνειδίζεται μὴ κτησάμενος. Ὁ ἐπαγγειλάμενος δέ, ἐὰν ὀκνή, καὶ μαστίζεται καὶ ἀπαιτεῖται τῆς δουλείας τὴν πρᾶξιν. Οὐκ εἶδετε στρατιώτην ὀκνηρόν, τί ὑφίσταται; Ἀπαιτεῖται ἐπιμελῶς τὸ σχῆμα τῶν ὄπλων, ἵππου τε καὶ πάσης καταστάσεως. Ἀπαιτεῖται μελέτην, πρᾶξιν, ὑποταγὴν, ἀνδραγαθίαν. Οὐκ ἔσται

μοναχῶ εὐαπολόγητον ἀδιαφοροῦντι, ὥσπερ οὐδὲ γεωργῶ μὴ γῆν καλλιεργοῦντι. Νεώσας τὴν σάρκα σου, ὁ μοναχός, σπεῖρον ἐν σεαυτῶ τοῦ εὐαγγελικοῦ καρποῦ τὴν ἀπόλαυσιν. Μὴ ἐάσης τὸ σῶμα ἄπρακτον, ὡς ἐποίησεν ὁ τὸ ἐν τάλαντον λαβὼν· λαβὼν γὰρ τὴν ἄφεισιν μετὰ τῆς χάριτος καὶ ἀργευθεὶς, κατεκρίθη ὡς ὑπεύθυνος. Στρατιώτης γέγονε τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπολαύων τῆς βασιλικῆς στρατείας, εἰς τὸ ἔργον ἠμέλησεν. Εἰ ἐκείνου ἐφείσατο ἀδιαφοροῦντος καὶ ὀκνοῦντος, καὶ μοναχοῦ φείσεται· εἰ φείδεται Δεσπότης δούλου ἀχρήστου, καὶ ἐκείνου φείσεται· εἰ φείδεται Δεσπότης δούλου ὀκνοῦντος, καὶ μοναχοῦ 383 φείσεται. Ὁ γεωργὸς ἐπὶ ἀμελείᾳ σπόρου μαστίζεται· ὁ στρατιώτης ἐπὶ ῥυπῶσιν ὄπλοις· πῶς οὐ πολλῶ μᾶλλον καὶ οἱ μοναχοί, ἐὰν ἀμελήσωμεν; Κακὸς ὁ οἶνος γέγονε; Τὸ ἀγγεῖον αἴτιον ἢ ὁ τόπος ἢ τὸ χρίσμα. Ἐπιζητεῖ τὴν αἰτίαν ὁ κτήτωρ· καὶ ἐπιγνούς, οὐ λυμαίνεσθαι ἐάσει. Δύναται καὶ κώνωψ, τὸ ἐλάχιστον, ἐρημῶσαι ἡδύτητα· καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν ἢ μέμψις ἐπιγίνεται. Οὐδαμινῆ αἰτία πολλάκις μεγάλων κακῶν γίνεται αἰτία, καὶ ἐκ μικρᾶς ῥαθυμίας, μεγάλα τραύματα καὶ ἀνιάτα καθίσταται. Ἰστώσαν οἱ μοναχοὶ ὅτι ὡς δοῦλοι καὶ γεωργοὶ καὶ στρατιῶται εἰσὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ὀφείλουσι τοῖς εἰρημένοις τόποις εἶναι ἔτοιμοι· καὶ πάντες ἄνθρωποι δοῦλοι τυγχάνουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν ἐδραπέτευσαν καὶ ἄλλοις δουλεύουσι, τουτέστι τοῖς δαίμοσιν· οἱ δὲ εἰς μικρὰν λειτουργίαν ἐτάχθησαν· ἔνιοι δὲ πρὸς ἀνθρώπων ὑπηρεσίαν ὡς δοῦλοι δούλων γενόμενοι· οἱ δὲ μοναχοὶ οἰκεῖοι εἰσὶ καὶ θεράποντες. Προσέχετε πρὸς τὰς ἐπαγγελίας ὑμῶν καὶ συνήσετε ὅτι οὐ ψεύδομαι. Ἀκούσατε τοῦ Ἀποστόλου καὶ εἴσεσθε τὰ εἰρημένα σαφῶς. Λέγει ὅτι ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ, καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖτε, 384 καὶ ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι οὕτως τρέχω, ὡς οὐκ ἀδήλως. Πρῶτον ἐποίησεν καὶ οὕτως ἐδίδαξεν. Αὕτη ἐστὶν ἡ πανοπλία τοῦ Θεοῦ· ἵνα τις καὶ ἐαυτῶ καὶ πολλοῖς χρησιμεύσῃ. Ἐὰν ἢ μοναχὸς ἔτοιμος, καὶ τὸν ἀνέτοιμον ἐξαιρεῖται ἐν ἐφόδῳ τοῦ Δράκοντος. Γεωργεῖν χρὴ τοὺς μοναχοὺς καὶ πολεμεῖν· πολλῶ τῆς σαρκὸς ἢ ψυχῆ πολυμερεστέρα ἐστίν. Οἶδά τινας ἔργον ποιοῦντας πρὸς πολέμους ἔχοντας. Καὶ ἐπὶ τοῦ Ἑσδρα τοιοῦτοι γεγόνασιν· ὠκοδόμουν τὸν ναὸν καὶ τὰς δεξιὰς ἠτοιμάζον πρὸς τοὺς πολεμίους· καὶ ἡ φυλὴ Βενιαμὶν ἀμφοτέραις χερσὶν εὐστόχως ἠκόντιζον. Πολλῶ πλέον ὁ νοῦς προχείρων ἐν πολλοῖς ἔργοις πνευματικοῖς ἐπαρκέσειεν. Εἰ χρὴ καὶ κατὰ ποσὸν διελθεῖν, ἐγὼ ὑμῖν καὶ τὰ περὶ τοῦ σπόρου διασαφήσω. Εἶπομεν τὸ νέωμα εἶναι τῆς ψυχῆς τὴν γνῶσιν, ἣν ἔλαβεν ἐν Θεοῦ διὰ τῆς χάριτος· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ εὐαγγελικὸς ἢ ὑπακοὴ τῶν ἐντολῶν. Σὺ τέως ὑπακοὴν κτῆσαι, καὶ περὶ ὑετοῦ τὸν σπόρον αὐξάνοντος μὴ 385 φρόντιζε. Ἐὰν ἐπὶ παρόντος θελήσῃ Θεὸς δοῦναι τὴν αὕξησιν, τρέφεις καὶ ἄλλους διὰ τῆς χάριτος· ἐὰν δὲ ὑπέρθηται εἰς τὸ μέλλον, τότε θερίσεις καὶ τὴν εὐπορίαν ἀποίση διηνεκῆ. Γεώργει τὴν ἐν σοὶ χάριν, καὶ ἐν τῷ γεωργεῖν φύλαττε τὸ ἔρπον· εἰς ζημίαν τῆς γεωργίας καὶ μύρμηκες λεληθότως τὸν σπόρον λαμβάνουσι καὶ κόρακες ὑπνοῦντός σου τὸν σπόρον ἀρπάζουσιν. Ἐχε οὖν μετὰ τῶν γεωργικῶν ἐργαλείων ὀργάνων καὶ τὰ ἐργαλεῖα τὰ πολεμικά· καὶ τῇ μὲν σκαφίδι ἐκρίζου τὰς ἀκάνθας, τῇ δὲ σφενδόνη ἀποσόβει τοὺς ἄρπαγας. Γίνεται καὶ τὸν δράκοντα ἐπιστῆναί σου τῷ γεωργίῳ, ἀλλὰ μὴ δέισις, ἀλλὰ προσελθὼν δίωξον αὐτόν, ἵνα μὴ καταμείνῃ ἐν σοί. Ἐὰν ἐάσης τὸν δράκοντα, δι' αὐτοῦ καὶ τὰ λοιπὰ θηρία εἰσόδια γίνονται· καὶ ἀποκνοῦντός σου περὶ τὸ πλῆθος, ὑλομανῆ σου ποιοῦσι τὴν γεωργίαν· καὶ οὐ δυνήσῃ ἀπολαῦσαι τῶν πόνων σου, ἐπειδὴ δρυμῶνα ἐαυτῶ καὶ οἰκητήριον ὁ δράκων ἴδρυσεν. Πολλὰ χῶραι οὕτως ἄβατοι γεγόνασι καὶ πολλοὶ ἀγροὶ οὕτως ἀπὸ θηρίων ἄρδην ἀπώλοντο. Εἶπε καὶ ὁ νομοθέτης, ὅτι κατὰ 386 βραχὺ δεῖ ποιῆσαι τὴν τοῦ Χαναὰν ἀναίρεσιν, ἵνα μὴ ἐπὶ σὲ πολλὰ γένωνται τὰ θηρία τῆς γῆς. Ἐὰν ῥαθυμήσητε, ἀδελφοί, αἰτίαν τῆς ἐρημώσεως ὑμεῖς δίδοτε. Ἐὰν ἔθος ποιῆσῃ ἐν ὑμῖν ἐρπετόν, πληθυνεῖ τὴν τέκνωσιν καὶ πολλοὺς ποιεῖ φωλεοὺς καὶ ἀπασχολεῖ τὴν γῆν

σου, ἢ διάτρητος οὖσα σπαρῆναι οὐ δύναται· καὶ σπειρομένη ζημίαν ὑφίσταται, ὅτι ὑπὸ τῶν ἔρπετῶν καταπίπτειν ποιεῖ τὴν εὐκαρπίαν. Ἐὰν μὴ θάττον ἀνέλης ὄραθὲν ἐν σοὶ τὸ πάθος, νομὴν ἐργάζεται· ἐὰν μὴ θεραπείης τὴν σῆψιν τὴν μικράν, εἰς μυρία διαιρεῖται καὶ φθείρει σου πᾶσαν τὴν ὑπόστασιν. Ἐνθεν φράττεις ἓνα φωλεόν, καὶ τὸ ἔρπετόν, ὅπερ εἶπομεν εἶναι τὸ πάθος, ἀλλαχόθεν ποιεῖ ἄνοιγμα· μίαν εἴσοδον σὺ ἀποκλείεις κάκεῖνο ἀνοίγει ἐξόδους πολλάς. Διὰ τοῦτο οὐ δύνασθε τῶν παθῶν γενέσθαι ἐγκρατεῖς· ἐπειδὴ χρονίαν νομὴν εἰργάσαντο. Διὰ τοῦτο οὐ πιστεύετε εἶναι γεώργιον πολύκαρπον, ὅτι τὸ ὑμῶν διαρεῦσαι πεποιήκατε ἀνυπόπτως. Διέπεσεν ὑμῶν τὸ γεώργιον, καὶ φύσιν τοιαύτην ἀνθρώπων νομίζετε. Λέγει ἡ Γραφή περὶ καθαρότητος, καὶ πρὸς ἄλλην χρῆσιν ὑπολαμβάνετε 387 αὐτὴν φράζειν· μαρτυρεῖ τοῖς κατορθώμασι, καὶ οὐ πιστεύετε· θαυμάζετε τοὺς λόγους, καὶ τὸ ἔργον οὐ ζηλοῦτε· καὶ οἴεσθε ὅτι διὰ τὸ θαυμασθῆναι Θεὸν ἐγράφησαν, οὐ διὰ τὸ ἀγωνίσασθαι. Οὕτως ὀκνηροὶ εἰσιν οἱ τοιοῦτοι, τῶν γὰρ ἀντιπάλων συνεργοὶ γεγόνασι. Χείρονές εἰσι τῶν ἀργούντων· ὅτι καταργοῦσι καὶ διέφθειραν. Προσέχετε τί ἐποίησεν ὁ Ἐχθρὸς τῷ Ἰώβ, μοναχοί, καὶ σύνετε πόσοις ἀγῶσιν ὀπλίζεται. Ἐπειδὴ γὰρ εὐδῆλον εἶχε τῶν ἔρπετῶν καὶ θηρίων τὴν παρατήρησιν δηλαδὴ, ἐποίησε τὸ ὅμοιον πρὸς τὸ ὅμοιον μάχεσθαι, ἵνα σκοτώσῃ τὴν εὐσεβῆ ἄθλησιν. Διέφθειρέ τινας ἐν τοῖς μοναχοῖς, καὶ ἐν αὐτοῖς τοὺς μὴ διαφθαρέντας βιάζεται. Ἐὰν πέσῃ τὸ ὅμοιον, ὁ γνήσιος τὴν ἐκ τοῦ πλήθους μέμψιν οὐχ ὑφίσταται· ἐὰν μὴ ἀνέλη, αἰδίδιον ἔξει τὸν πόλεμον· ἐὰν προσλάβηται τῆς λέπρας, καὶ τῆς δυσωδίας μεταλαμβάνει· ἐὰν ἀποβάληται, τὸ σκάνδαλον τῶν πολλῶν χεῖρον αὐτῷ γίνεται. Αὕτη πρώτη καὶ μεγίστη μεθοδεία τοῦ Ἐχθροῦ, ὅτι εἰς σύγχυσιν μετέβαλε τὴν πρὸς αὐτὸν ἄθλησιν. Δύο ἑαυτῷ πραγματεύεται διὰ ταύτης τῆς πανουργίας, τὸ ἀμέριμον διατελεῖν, καὶ ἐχθρὸν ὄντα μὴ φαίνεσθαι· καὶ τρίτον 388 τον δεινόν, ὅμοια εἶναι νομίζεσθαι τοῖς φαύλοις τὰ ἀγαθὰ παρασκευάζων· ἐν πᾶσι τοσοῦτοις τρόποις τῇ ἀληθείᾳ παρετάξατο. Τὸν Ἀδὰμ οὕτως ἐπτέρνισε, καὶ τὸν Κάιν ὡσαύτως κατέσπασεν· ἐκεῖνον διὰ τῆς γυναικός, καὶ τοῦτον διὰ τοῦ ἀδελφοῦ. Οὐκ ἔχω, ὅπως φράσω τοῦ λύκου τὴν ἐπίθεσιν. Ἐκπλήττομαι ὑμᾶς, ὦ μοναχοί, πῶς ὑπομένετε. Ἐγὼ ἐννοῶν ἐξίσταμαι, ἃ ὑμεῖς πάσχετε παρατασσόμενοι. Καλῶς εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι στενὴ ἔστιν ἡ ὁδὸς ἢ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν· ἰδοὺ γὰρ ἡ στενότης ὡς ἐν κατόπτρῳ διὰ τοῦ λόγου φαίνεται. Πικρὰ τὰ παρόντα τοῖς μοναχοῖς, ἡ κτῆσις ἐπίβουλος, ἡ ἀπόκτησις ὀδυνηρά· πικρὰ ἡ εὐτέλεια, ἡ ἔνδεια ἐπώδυνος· ἡ ἄσκησις μοχθηρά, ἡ ἐγκράτεια ἐπίπονος· ἐπισφαλὴς ἡ ἀκρίβεια, ἡ σιωπὴ ἐπώδυνος. Ἐὰν ἐλέγξῃ, χρεώστης γίνεται, ἐὰν σιωπήσῃ, μαραίνεται ἀπὸ ζήλου Θεοῦ. <Εἰ> λαλήσει, ὑπεναντίον, εἰ ἡσυχάσει, ἐπιβλαβές. Οὐ δύναται λαλήσαι ἀλήθειαν, καὶ μὴ λαλῶν οὐχ ὑπομένει. Τὸ ὅμοιον Δράκων ἐν πᾶσιν ἀντεκα 389 τέστησεν· ἐν τῇ ἀκτημοσύνῃ ἀντέθηκε χρηστεμπορίαν, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ τὴν συκοφαντίαν, ἐν τῇ ἀσκήσει τὴν ἀναίρεσιν, ἐν τῇ εὐχῇ κατηγορίαν ἀργίας, ἐν τῇ ἀληθείᾳ τὴν καταλαλιάν, ἐν τῇ ἀγάπῃ τὴν κακολογίαν, ἐν τῇ φιλοξενίᾳ τὴν ἀδιαφορίαν. Πάντα συνέφυρεν, ἐν πᾶσιν ἐκοινωνήσεν. Ἐπὶ τέχνης ἐγένετο αὐτῷ ἡ ἀρετὴ καὶ ἐπὶ σχήματι τὴν εὐλάβειαν ἤγαγε. Κινδυνεύει ὁ βίος τῶν μοναχῶν καταλυθῆναι. Αἱ κεφαλαὶ σὺν τοῖς ποσὶν ὑφίστανται· οἱ ὀφθαλμοὶ σὺν ταῖς χερσὶν ἀρρωστίαν ὑπομένουσιν· ἡ κτῆσις τὴν πίστιν ἐμάρανε καὶ ἡ χρῆσις τὴν ἄσκησιν ἠλλοίωσεν· ἐβιάσατο τὴν ταπεινώσιν ἢ αὐθεντία καὶ ἔτρεψε τὴν ἐλπίδα ἢ τῶν καιρῶν μέριμνα. Τί ποιήσετε, οἱ γνήσιοι, ἐν τοσαύτῃ ὁμοιότητι; Ποῦ φύγητε πρὸς τοιαύτην ἐμφέρειαν; Ἐν τοῖς ἐρήμοις; Καὶ πῶς; Ὅτι κάκεῖ χυδαιότης ἐκράτησεν. Οἱ ἡγούμενοι, ὡς συγγενεῖς, ζηλοῦσι τὴν ἠλλοίωσιν, οὐ πάντῃ ἐτράπησαν, οὐ γὰρ ἔχουσι τὴν ὕλην σύμμαχον. Πρόσθετε τὸ ἔνδον καὶ εἴσεσθε τὴν πρὸς πάντα ὁμοιότητα οὐ σκυβαλισθῆναι κατὰ ἀρετὴν· ὅτι οἱ πολλοὶ ἐφ' ἑτέραν ὁδὸν ἰέναι προστάσσουσι. Τὸ ἔργον τῆς ψυχῆς ἢ πράξις τοῦ σώματος ἐσκοτώσεν. Ἡ μέριμνα τῆς

σαρκὸς ἤμβλυνε τῆς διανοίας τὸν ἔλεγχον. Οὐκ ἄγει 390 σχολὴν ἢ συνείδησις κατανύξαι τὸν νοῦν· οὐκ ἐπιτρέχουσιν οἱ λογισμοὶ πρὸς μετάνοιαν εἰς τὸ πένθος τὸ πολλόν. Διὸ καὶ αὐτὸς ὑμᾶς ἐγὼ τοὺς γνησίους συνέχων σφάλλομαι. Τύπος ἐστὶν αἰχμαλωσίας ἢ παροῦσα κατάστασις. Εἰ ἔσχε πάντα τύπον καὶ ἀλήθειαν, καὶ οἱ πόλεμοι καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν πρὸς τύπον καὶ ἀλήθειαν γεγόνασιν. Εἰ <καὶ> Ἥλιας ἔλεγεν ὅτι μόνος καταλέλειπται, ἀλλ' ὁ Θεὸς πλήθος εἶναι σὺν αὐτῷ ἐσήμανε. Καὶ ἐπὶ Ἱερεμίου οὕτω νοῆσαι ὀφείλομεν, ὅτι οὐ μόνος ἦν, ἀλλὰ καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλοι πολλοί. Οὕτως καὶ περὶ ὑμῶν χρῆ πιστεύειν, Θεοῦ θεράποντες, ὅτι ἐστὲ μὴ φαινόμενοι. Ἐπειδὴ ἦσαν οἱ ἀφανεῖς ἐπὶ Ἰσραὴλ Ἥλια τῷ φαινομένῳ ὅμοιοι, πρόδηλον ὅτι καὶ τὴν πρᾶξιν μετήεσαν. Καὶ ὑμεῖς κἂν μὴ φαίνησθε, ἀλλ' ὡς οἶόν τε εἶναι σπουδάζετε. Οἶδα τινὰς τοιούτους, ἀλλ' ὀλίγους παντελῶς. Πιστεύω εἶναι πολλούς, ἀλλ' οὐ τὸ σύνολον συμπράττοντας. Ἐπένθει ὁ Ἱερεμίας τὴν Ἱερουσαλήμ διὰ τὴν πολιορκίαν, καὶ ὑμεῖς ὡσαύτως ποιοῦντες ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβεύσατε. Συγχύθητε τοῖς ὑμετέροις πάθεσιν, ἀλλὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιμελεῖσθε ἀσθενείας. Οἶδα τί εἶπον ἐξ ἀρχῆς ὅτι ἡ ψυχὴ ῥαδίως εἰς διαφόρους 391 πράξεις μερίζεται. Ποιῆσαι καλὸν καὶ κακὸν οὐ δύναται, κακὸν δὲ διὰ καλοῦ ἐπιτηδεύει. Διὰ νηστείας κενοδοξεῖ καὶ δι' ἐγκρατείας ὑπερηφανεῖ· τὸ δὲ θέλειν καὶ αἰρεῖσθαι ὁμοῦ ταπεινοφροσύνην καὶ ὑψηλοφροσύνην οὐ δύναται. Εἶπε καὶ ταῦτα ὁ Κύριος, ὅτι οὐ δύνασθε δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· περὶ δὲ τῶν ἐν σχήματι καλοῦ ποιοῦντων κακὸν ἔφη ὅτι λύκοι εἰσὶν ἐν κωδία προβάτων προερχόμενοι. Εἰς ἐκείνην τὴν πρᾶξιν ἀπιδῶν, ὡς οἶμαι, συμβουλευὼν μὴ διασφάλλεσθαι ἔφυγεν Ἥλιας ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας κάκεϊ ἀναπέπαυται ἢ διάνοια αὐτοῦ. Ἐν ἀρετῇ μόνος διέμεινεν, οὐ συγχυθεὶς οὔτε χυδαῖόν τι διαπραξάμενος· οὔτε ἀδιαφόρως ἐβίωσεν ὡς ἐπὶ ξένοις, οὔτε ὡς ἄγνωστος ὢν τὴν τραχύτητα τῆς ἐγκρατείας ἐχάυνωσε. Μακάριοι οἱ τέλειοι, ὅτι ὡς μαργαῖται ἀμίαντοι ἐν παντὶ τόπῳ διαμένουσι. Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἐν σκότει φαιδροὶ τυγχάνουσιν. Οὐκ ἐμίανε τὸν Ἱερεμίαν ὁ ἐν τῷ λάκκῳ βόρβορος, οὐκ 392 ἠδίκησαν τὸν Δανιὴλ οἱ λέοντες. Τοὺς τρεῖς παῖδας τὸ πῦρ Βαβυλῶνος οὐκ ἔβλαψεν. Ἐκ τῶν αἰσθητῶν δηλοῦται, ὅτι οὐ δύνανται καταβλάψαι τὰ ἐναντία πνεύματα, ἐὰν ἐν Βαβυλῶνι ἦτε καὶ τοὺς κρατοῦντας παιδεύετε, ἐὰν ἐν τῷ Ἰσραὴλ κεκρυμμένοι καὶ φεύγοντες τοὺς ἀσεβοῦντας ἐλέγχετε. Νοήσατε διὰ τί ἐν Ἱερουσαλήμ ὀφείλετε κρύπτεσθαι, ἐν δὲ τῇ Βαβυλῶνι παρρησιάζεσθαι. Δαυὶδ ὁ βασιλεὺς ὑμᾶς διδάξει ὅτι τὸν μὲν Γολιάθ ἤχθαιρεν, εἰς δὲ τὸν Σαοὺλ ταπεινώσει ἐκέχρητο. Εἶπε τὴν αἰτίαν, ὅτι χριστὸς Κυρίου γέγονε· τὸν δὲ Γολιάθ, ὡς ἀμύητον εὐσεβείας, ἀνήρει προφανῶς. Ἄλλους καὶ ἀναγγέλλοντας θάνατον χριστοῦ Κυρίου ἀπέσφαττε, τινῶν δὲ καὶ θανεῖν ὀφειλόντων ἐφείδετο. Ἄρα χρῆ καὶ διαλύειν ὑμῖν τὰ αἰνίγματα, ἢ ὑμῖν αὐτοῖς καταλιπεῖν; Καὶ τί ποιήσουσιν οἱ ἀπλούστεροι, οἱ μὴ ἐπιγνόντες τὴν δύναμιν; Ὑμεῖς, ὡς ἔφην, καὶ ἔργῳ πλείονα οἶδατε, οἱ δὲ μεθ' ὑμῶν δέονται τῆς διαφράσεως. Ἐπὶ ἐκκλησίας, ὡς οἱ προφηταὶ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, δεῖ ἡσυχίαν ἄγειν· ἐπὶ δὲ 393 ἡμῶν χρήσιμον καλουμένους τὴν ἀλήθειαν φθέγγεσθαι. Ἐπὶ δὲ ἱερέων ἢ σοφῶν ἢ εὐσεβῶν δεῖ ταπεινοφρονεῖν, ὡς οἱ προφηταὶ πεποιήκασιν· ἐπὶ δὲ χρεῖαν ἐχόντων ἐλέγχου, μὴ ὑποκρίνεσθαι. Ἐὰν οἱ προχειρισθέντες ὑπὸ Κυρίου ἡμᾶς διώκουσι, φύγωμεν· ἐὰν οἱ ἐν κόσμῳ τυραννοῦντες, ὡς ὁ Δανιὴλ, παρρησιασώμεθα· ἐὰν τις καταλεγῆ τῶν εὐσεβείας θεραπευτῶν, ὡς νεκροὺς λογισώμεθα διὰ τὸν προχειρισάμενον. Ἐὰν καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἰδιωτῶν φιλεχθρεῖν γένηται τινας, φεισώμεθα διὰ τὴν εὐγένειαν. Ἐαυτοὺς ὅλως μὴ ἐκδικῶμεν· ὡς Δαυὶδ ὁ βασιλεὺς πεποίηκε. Ζημίας περιφρονήσωμεν. Περὶ λειτουργίας πενήτων ἀκριβευσώμεθα, ὡς οἱ Ἀπόστολοι· περὶ τραπέζης λαμπρᾶς ἦττον φροντίσωμεν. Περὶ προσφορᾶς ἀγίας μεριμνήσωμεν ὡς Μωυσῆς· περὶ συνόντων εἰς κόρον γαστρὸς ἀμελήσωμεν. Περὶ ξένων πλησμονῆς ὡς ὁ Ἀβραὰμ σπεύσωμεν· περὶ συγκαταβάσεων ἀκριβευσώμεθα.

Περὶ δὲ ἄσθε 394 νοῦντος συγκαταβῆναι μὴ παραιτησώμεθα, ὡς ὁ Ἀπόστολος Κορινθίους πεποίηκεν. Ἐὰν χρή ὑπὸ ἀνάγκης μεταβαλεῖν τὴν δίαιταν, ποιεῖν ἀκόλουθον· ἑαυτοῖς δὲ ἐπινοεῖν, ἀχρήσιμον. Ὅτε δεῖ καὶ ἑαυτῶν μὴ φεισώμεθα· ὅτε δὲ ἑαυτοὺς διοικοῦμεν, ὡς χρῆζοντες. Εἴ ποτε ἠττηθῶμεν, μὴ ἀπογνώμεν· εἴ ποτε δὲ κατορθώσωμεν, μὴ φυσιωθῶμεν· ἐλπίζειν γὰρ ἐφ' ἑκατέραν τροπὴν ὀφείλομεν. Τοὺς ἀδελφούς παιδεύσωμεν, ὡς μανθάνοντες, τοὺς δὲ πταίοντας διορθωσώμεθα, ὡς διδάσκοντες. Τοὺς βιωτικούς μὴ βλάψωμεν ἀδιαφοροῦντες· ὑπόληψιν δὲ ἔργῳ εὐσεβείας διδάξωμεν· προτρεψώμεθα μετὰ φαιδρότητος, καὶ μετὰ τοῦ πρέποντος ἡθους συνεσιώμεθα. Μῆτε κρύπτωμεν δόξαν Θεοῦ, μῆτε τὴν οἰκείαν πολιτείαν ἀποκαλύπτωμεν. Μὴ ὡς ἀφελεῖς πράξωμεν, λαλήσωμεν δὲ ὡς ἀπλούστεροι· μὴ ὡς πανοῦργοι ὀφθῆναι σπεύσωμεν, ἀλλ' ὡς φρόνιμοι μανθάνειν ἐπιθυμῶμεν· μὴ ὡς περιέργοι συντυγχάνοντες, ἀλλὰ μὴδὲ μωρῶς ἀποκρινώμεθα· μὴ φιλοπόνως μὲν, πλεῖον δὲ τῶν 395 θείων εἰς τὰ ὅμοια· μῆτε μὴ ἔχοντες σχολὴν τρέψωμεν τοῦ Θεοῦ τὴν λειτουργίαν. Ἐὰν δυνάμεθα ποιῆσαι καλὸν ἑκάτερον, μὴ τὸ ἐν ἀντὶ δύο τάξωμεν. Ἐὰν ἐμποδίσῃ τὸ καλὸν τὸ κάλλιον, μὴ προσκυνήσωμεν τὸ ἔλασσον. Ὅτε χρή, λαλήσωμεν, ἵνα οἴδαμεν τοὺς λαλοῦντας ὅτε μὴ χρή. Ὅτε δεῖ, σιωπήσωμεν, ὅπως γνῶμεν τῆς ἡσυχίας τὴν ὠφέλειαν. Τὸ ἔργον ἐν τοῖς πόνοις μετρήσωμεν, καὶ γνωσώμεθα τίς αὐτοῦ λυσιτέλεια· τὸ κέρδος πρὸς τὴν αὐτάρκειαν φιλοκαλήσωμεν, καὶ εἰσώμεθα τίς ἡ ὠφέλεια τῆς ἀσκήσεως. Ἐὰν πονῶμεν ἐπὶ πλείοσι, τῇ ἀπληστίᾳ αἰτίας παρέχομεν· ἐὰν ἐπὶ εὐπορίᾳ τερπώμεθα, ἐπὶ ἀπορίαις εὐάλωτοι τυγχάνομεν· ἐὰν ποθῶμεν λαμβάνειν, τὸ δίδόναι παραιτούμεθα· ἐὰν ἠδέως πρὸς τὰ δῶρα, οὐχ ἠδέως πρὸς τὸ δίκαιον. Ὅτε τις δῶ σοι διὰ Θεόν, λάμβανε, ὡς κομίζων Θεῷ· ὅτε τις παρέχει διὰ κοινωνίαν εὐσεβείας, τὰ ὅμοια ποιῶν οὐχ ὑφέξεις λογοθέσιον. Ἐὰν δέξῃ, φανερώς λάμβανε, καὶ ἐκφύξῃ φιλαργυρίαν· ἐὰν παρέχῃς, κρυπτῶς δίδου, καὶ διαδράσεις κενοδοξίαν· ἐὰν μὴ πείθῃ κολακευόμενος, οὐ λυπῆ 396 λοιδορούμενος· ἐὰν μὴ παρέχῃς ἐμπαθῶς, οὐδὲ λήψῃ ἐμπαθῶς· ἐὰν μὴ εὐερ396 γετῆς προσκλινῶς, οὐκ ἐπαίρη ἐγκωμιαζόμενος. Οὐς τιμᾶς, μὴ δι' ἀμοιβὴν τιμῆς, καὶ οὐκ ἀπαιτήσεις τιμῆν. Οὐς αἰδῆ, μὴ διὰ πλοῦτον κολακεύσης. Οὐς ἀγαπᾶς, μὴ διὰ τινὰ χρείαν, καὶ οὐ μὴ γένηται ἐπίπλαστον. Οὐς προσποιῆ, μὴ δι' ἑαυτόν, καὶ ἀποδράσεις τῆς φιλαυτίας τὸν ἰόν. Ἐὰν εὐποιῆς διὰ Θεόν, οἶδας ἕκαστον, ὧν ἐστὶν ἄξιος· ἐὰν γνησίως πορεύσῃ, οἶδας τοὺς ἐπιθέτας· ἐὰν διαθέσεως ἀντιποιήσῃ, καὶ εὐσέβειαν, ὡς δεῖ, θεραπεύσεις· ἐὰν πονέσης ἀμαρτήσας, ἐπιγνώσῃ ἀνάπαυσιν εὐπραγῆσας· ἐὰν ἠδέως ἔλεγχον δέξῃ, μετὰ οἰκειότητος ἄλλους ἐλέγξεις· ἐὰν ὑπομείνης λοιδορίαν, οἶδας τὴν ὁδὸν τῆς μακροθυμίας· ἐὰν ἐνέγκῃς μοχθηρίαν, ἐπιγνώσῃ ἐλευθερίαν χρηστότητος· ἐὰν βαστάσης ἄφρονα, δυνήσῃ ποιῆσαι αὐτὸν φρόνιμον. Ἐὰν μὴ κινηθῆς ἀπὸ λόγου κενοῦ, οὐ ποιήσεις πρᾶξιν κενῆν· ἐὰν μὴ μισήσῃς ἄφρονας, οὐ μὴ διορθώσῃ ψυχὴν· εἴ μὴ ποθήσεις τὸν πλησίον, οὐκ οἶδας πῶς σεαυτὸν ἀγαπήσεις· εἴ μὴ τιμήσεις δίκαιον, οὐ συνήσεις θεραπείαν Θεοῦ. Εἰ 397 μὴ δώσεις χρῆζοντι, οὐκ εἴση καὶ σεαυτὸν εἶναι ἄνθρωπον. Ὅτε λυπῆ ἐπὶ νεκρῷ, ὑπομνήσθητι τῆς φύσεως· ὅτε ἐπὶ ἀμαρτάνουσι μὴ χαίρεις, φρόντιζε περὶ τελειότητος· ὅτε μανθάνειν σπεύδεις περὶ ἀρετῆς, τότε νοήσεις τῆς διανοίας σου τὴν εὐτέλειαν. Μάνθανε παρὰ ἀγίων καὶ αἶτει Θεοῦ χάριν εἰς διάπραξιν· νόησον τὴν κακίαν καὶ τὸν Θεὸν αἰτήσεις εἰς βοήθειαν· σύνες τὴν φύσιν καὶ μὴ χωρίζου τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος. Ἦγνόησας; Μὴ λυποῦ ὡς ἄνθρωπος. Κατῶρθωσας; Μὴ καυχῶ ὑπὲρ ἄνθρωπον. Ἐπὶ προκοπαῖς μὴ καυχηθῆς καὶ μὴ ἀπαγορεύεις ἐπὶ σφάλματι. Ἐπὶ θείᾳ χάριτι μὴ ἀλαζονεύου καὶ οὐ μὴ περιτραπῆς εἰς ἀσέβειαν· ἐπὶ δόξῃ μὴ ἐπαίρου καὶ οὐ μὴ πέσης εἰς ἀπόγνωσιν. Ἀπόδραθὶ τὸ ψεῦδος, ὡς τὸν δράκοντα, καὶ εἰσελεύσῃ εἰς τὸν παράδεισον. Μὴ ταχέως τοῖς λεγομένοις πίστευε, μὴδὲ παντὶ λέγοντι συγκατατίθου. Βραδέως ἐπαγγέλλου καὶ ταχέως ἐπιτέλει. Βραδέως πίστευε καὶ ταχέως ἀλήθευε. Σπεῦδε

μαθεῖν τὸ σαφές, οὐχ ἵνα κρίνης, ἀλλ' ἵνα μὴ κατακρίνης. Μᾶλλον ὑστέρει εἰς κρίσιν· εἰ γὰρ 398 ἐπέχεις, σεαυτὸν οἰκτηρήσεις. Φεῦγε τὸ δικάζεσθαι καὶ μὴ παραιτοῦ διακαταπονούμενον. Ἐὰν γένη κριτής, ὡς σύμβουλος γενοῦ· ἐὰν προτραπῆς εἰς συμβουλίαν, ὡς πατὴρ εὐνόησον. Μὴ ἀποφαίνου ἐν συμβουλῇ σου ἀγνοῶν τοῦ Θεοῦ τὰ ἀπόκρυφα. Δίσταζε διηγούμενος, καὶ οὐκ ἔση εὐεπίληπτος. Δίδασκε ὡς ἔμαθες, καὶ ὠφελήσεις τοὺς ἀκούοντας. Ἀμφιβόλως περὶ ὧν ἀγνοεῖς διηγοῦ, καὶ ἐὰν πέσης, ἔση σῶος. Ἐλοῦ θανεῖν ἢ φθόνῳ ὑποταγῆναι. Ἐλοῦ ζημίαν ἢ ὄρκον· οὐ γὰρ λείπει τῇ εὐσεβείᾳ ἄμυνα. Ζήλου τὸ ἀγαθὸν ἐνεργῶς καὶ ὡσαύτως μίσει τὸ πονηρὸν. Ἐὰν ὁμόσης ἐν ἀνάγκῃ, ἀπολογία σοι ὑπάρξει βεβαία· ἐὰν ἐξ ἀνάγκης γένη κριτής, ἐκφεύξῃ τὴν μετὰ κρίσεως κατάκρισιν. Ἐὰν συναρπασθῆς, ἀπολόγησαι ὡς ἄνθρωπος· ἐὰν συμπέσης διανοία, προσοίση τὴν φύσιν. Κρεῖσσον ὡς ἄσοφον κριθῆναι ἢ ὡς σοφὸν καταγνωσθῆναι. Ἄμεινον ὡς ἄπειρον ἀποβληθῆναι ἢ ὡς ἔμπειρον δίκας λέγειν. Ἐὰν ψεύσῃ, ὁμολόγησον· ἐὰν ἐν πάθει ἦς, μὴ κρύψῃς τοὺς ἀκούοντας. Ἐὰν σεαυτῷ σύνοιδας, μὴ ἀμερίμνως δίαγε· ἐὰν οὐκ ἔστιν ὁ 399 συμπονών, ὡς μόνος ὑπόστηθι κόπον πλείονα. Ὅπερ δύο ἢ τρεῖς ἡμέλλον ποιεῖν, ποιῆσαι μὴ ὀκνήσης. Μὴ κρύπτε τοὺς ἀνθρώπους ἐν πλημμελείαις γενόμενος· σεαυτὸν δὲ ἐκκάλυπτε δεόντως. Μὴ κρύπτε Θεὸν σφαλλόμενος, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς κρυβῆ σε ἐν καιρῷ ἀνάγκης. Μὴ καυχῶ περὶ δικαιοσύνης, ἵνα μὴ κατακριθῆς περὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς. Μὴ καυχῶ περὶ φρονήσεως, ἵνα μὴ ὑπὲρ προλήψεως ἐξετασθῆς. Ἐλοῦ ἐπιβῆναι ξίφει ἢ ἀλῶναι ἐν ὀργῇ. Μᾶλλον ὑποστῆναι θυμοῦ ὀργὴν αἴρησαι ἢ γὰρ ἐπιδείξασθαι. Ἄμεινον τὸ πτερνισθῆναι ἢ πτερνίσαι· ἐὰν δὲ ἦς ἐν θείᾳ χάριτι, οὐδὲν ὑφίστασαι. Προόρα τὸ μέλλον ὡς λόγου ἀντεχόμενος καὶ τὸ παρὸν παρατήρει ὡς θνητὸς ἄνθρωπος. Δοκίμαζε τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἐχθροὺς συμβίβαζε. Ἐπιεικῶς ἔλεγχε καὶ εὐσεβῶς συνδιατίθου. Μῆτε τοὺς φαύλους παντελῶς ἀποποιοῦ, μῆτε τοὺς ἀγαθοὺς αἰεὶ ἐγκωμιάζε. Μὴ γίνου κατάδηλος ἐν ἀμφοτέροις μέρεσιν, ἀλλὰ μὴδὲ ἄπειρος ὧν τῆς γνώμης αὐτῶν. Μὴ εὐνόει ἐμπαθῶς, καὶ οὐ μὴ μισηθῆς· μὴ γίνου θεωρητής, καὶ οὐ μὴ ὑποληφθῆς ὡς ἐχθρὸς· μὴ σπεῦδε τὰ 400 πάντων εἰδέναι, καὶ οὐ μὴ ἀποδώσεις σεαυτὸν· μὴ θέλε τὰ πάντων νοεῖν, καὶ οὐ μὴ σιανθῆς· μὴ σπούδαζε εἰς κατάληψιν μυστηρίων, καὶ προδότης οὐ μὴ νομισθῆς. Ἐὰν γένηται ἐπὶ σοῦ μάχη, μὴ ἀκριβεύου τοὺς λόγους· ἐὰν τις ἐν μάχῃ ὧν ἀνατίθεται σοι, μὴ ἐρέτιζε· ἐὰν πυνθάνεται σοι φίλος περὶ ἀνταποδόσεως, μὴ συνεργήσης· ἐὰν ὁ ἐχθρὸς ἀπειλῇ σοι, μὴ σύμπιπτε· ἐὰν δόλον νοήσης, μὴ παρ' αὐτὰ ἐλέγξης· ἐὰν συνήσης ἔνεδρον πολλῶν, μὴ διὰ τραχείας ἀπαντήσης ὁδοῦ· ἐὰν ὄχλου ἐπανάστασις σοι γένηται, μὴ θαρσῆσης τῷ λόγῳ σου· ἐὰν ἐμπέσης εἰς πονηρίας, μὴ ἀντιστῆς διὰ τῆς ἰσχύος σου. Εἰς ὄχλου διαίρεσιν μὴ μέσαζε ἐξ ἀρχῆς· εἰς μάχην δυνατῶν μὴ γίνου κατ' αὐτούς· εἰς ἀταξίαν νεωτέρων μὴ περιέλθῃς ἐπιεικῶς, ἀλλ' αὐστηρῶς· εἰς λόγους κενοὺς μὴ δίδου ἄνεσιν· εἰς διήγησιν ἐμπαθῆ μὴ καθέζου· εἰς γέλωτα μὴ ἐπιτέρπου, καὶ οὐ μὴ σπεύρης ἐν σοὶ ῥαθυμίαν. Εὐτραπέλοις μὴ χαῖρε, ἵνα μὴ εἰς μετεωρισμὸν ἐκτραπῆς· ὁδοῖς πόλεως μὴ πύκναζε, ἵνα μὴ ἐμπαθῆς ἀποβῆς. Μίσει τῶν πολλῶν τὰς συνουσίας, ὅτι σύγχυσιν τῇ ψυχῇ 401 παρέχουσιν. Ἀγάπησον σιωπῆν, ἵνα ἐν σοὶ ἡ συνείδησις ὡς διδάσκαλος ἦ. Φεῦγε πολυλογίαν, ἵνα μὴ γένη ἐπιλήσμων. Ἀπόδραθι τὰ συμπόσια, ἵνα μὴ γένη πόρνος δίχα γυναικῶν. Παραιτοῦ τὰς περιττὰς συντυχίας, ἵνα μὴ κριτής καταστῆς ἄδικος ἄνευ τῆς αὐτοῦ ἐξουσίας. Ἀποποιοῦ τὰς τῶν γυναικῶν ὀμιλίας, ἵνα μὴ καὶ τὸν ὕπνον ἔχη ἐμπαθῆ. Μὴ ἔσθιε συνεχῶς, ἵνα μὴ σκοτώσης σου τὴν διάνοιαν. Μὴ πολλὰ μεταλάμβανε, ἵνα μὴ πηλὸν ποιήσης τὴν σάρκα σου. Ἀπέχου μνήμης ἐδεσμάτων παραξένων, ἵνα μὴ γένη ἐμπαθῆς. Ἀπέχου τραπεζῶν ἡδονῆς, ἵνα μὴ γένη καὶ πονηρίας παράσιτος. Ἰδίαζε τὰ πολλά, ἵνα, ὅταν συντύχῃς, μάθῃς ἐκατέρων τὴν ὠφέλειαν. Μὴ πᾶσι θάρρει, πᾶσι δὲ τοῖς θέλουσι συντύχῃς. Μὴ πάρελκε τὰς συντυχίας, ἵνα μὴ ἐπιλάθῃ τῆς ἡσυχίας. Μὴ ἐκτείνης

τάς ὁμιλίας, ἵνα μὴ ζημιωθῆς τῆς συνομιλίας τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν μὴ προσπίπτῃς τῷ Θεῷ, ἀναγίνωσκε ἐν ἡσυχίᾳ· ὅτε δὲ ἀρχὴ γραφῆς Θεοῦ, ὡς μέλλων διηγῆσθαι ἃ ἤκουσας φρόντισον. Ὅτε Θεῷ παρὶ 402 στασαι, σύνες τοὺς ἐπιγείους ἄρχουσι λειτουργοῦντας. Ἐκ δούλων καὶ δεσποτῶν νόει σου τὴν παράστασιν. Ἐκ μαθητῶν καὶ διδασκάλων μάθε τὰ περὶ Θεοῦ. Ἀπὸ τῶν ἐπὶ γῆς φίλων μάθε, ὡς ὀφείλεις παρεδρεῦειν αὐτῷ. Ἀπὸ τῆς σαρκικῆς ἀνάγκης καὶ τὴν τῆς ψυχῆς χρεῖαν δοκίμασον. Οἷον ὄραξ ἐν ἐνδείᾳ τὸ σῶμα, καὶ τὴν διάνοιαν νόησον, ὅτε δεῖται τροφῆς. Οἷαν σκοπῆς πρὸς ἀσθένειαν μετάληψιν, καὶ τῷ νῷ τράπεζαν πάρεχε. Ὡς ἐπιμελητῆς ἀγροῦ, γενοῦ καὶ τῆς ψυχῆς· ὡς χρεώστης φυσικῶν, γίνου καὶ τῆς εὐσεβείας· ὡς οἰκονόμος ῥώσεως, ἔσο καὶ τῇ διανοίᾳ· ὡς τέκνων φροντιστῆς, εἶναι σπούδαζε καὶ τῶν καλῶν πράξεων· ὡς δούλων ἐπιστάτης, γίνου καὶ τῶν νόθων· ὡς ἐπόπτης πόλεως, μερίμνα <καὶ> τῆς ἀρετῆς· ὡς κτηνῶν ἡνίοχος, καὶ τὰ πάθη ἐπίβλεπε· ὡς παιδευτῆς ἀλόγων σκληρῶν, γίνου καὶ τοῖς πάθεσιν ἀγριαίνουσιν. Ὡς ποιμῆν, θεράπευε τὴν σάρκα σου τῇ ἀπαθείᾳ· ὡς φύλαξ θησαυροῦ, γίνου ἐπὶ τῆς πίστεως· ὡς στρατηγὸς βουλευφόρος, ἀγωνίζου πρὸς τὰ πολεμικά· ὡς ἀθλητῆς ἐπίδοξος, ἀγωνίζου μὴ ἀδοξεῖν· 403 ὡς σοφὸς διδάσκαλος, μὴ καταγνωσθῆς ὑπὸ τοῦ παρατυχόντος· ὡς καλὸς στρατιώτης, ἐτοιμάζου πρὸς τὸν ἀντίπαλον· ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων, δοκίμαζέ σου τὴν δύναμιν· ὡς συνετὸς οἰκονόμος, σύνες σου τὴν εὐκαρπῖαν· ὡς ἀληθὴς ἔμπορος, νόει σου τὴν πραγματείαν· ὡς εὖνους οἰκέτης, ἐπίστησον τοῖς ὀφειλομένοις. Πρόσεχε χαλιναγωγεῖν τὴν σάρκα, ἵνα μὴ τὸν ἐπιβάτην νοῦν καταβάλη εἰς κίνδυνον. Ἀφόρα πρὸς τὰ μέλη ὡς λοιδορός, ἵνα μὴ τὸ κάλλος ἀφανισθῆ τῆς ἀρετῆς. Ἐπίστησον ταῖς αἰσθήσεσιν, ἵνα μὴ ὡς ὄπλα πολέμου ἰὸν εἰς φθορὰν ὑποδέξωνται. Σκόπησον πρὸς τὴν ψυχὴν, ἵνα μὴ δι' ἐπιβουλῆς προδοσίαν ὑποστῆς.